

मैत्रावरुणर्वसिष्ठः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।

यस्तिग्मशृङ्गो वृषभो न भीम एकः कृष्टीश्चावयति प्र विश्वाः।

यः शश्वतो अदाशुषो गयस्य प्रयन्तासि सुष्वितराय वेदः ॥ ७.०१९.०१

यः। तिग्मशृङ्गः- तीक्ष्णशृङ्गः। वृषभः। न- इव। भीमः- भयङ्करः। एकः- असहायः। कृष्टीः- प्रजाः। विश्वाः- सर्वाः। प्र व्यावयति- प्रकम्पयति। यः। शश्वतः- बहोः। अदाशुषः- अदातुः। गयस्य- गृहस्य हर्ता। सुष्वितराय- सुष्ठु रसनिष्पादकाय। वेदः प्रयन्तासि- ज्ञानप्रदाता भवसि ॥१॥

त्वं ह त्यदिन्द्र कुत्समावः शुश्रूषमाणस्तन्वा समर्ये।

दासं यच्छुष्णं कुर्यवं न्यस्मा अरन्धय आर्जुनेयाय शिक्षन् ॥ ७.०१९.०२

त्वम्। त्यत्- तदा। इन्द्र- परमेश्वर। तन्वा- स्वदेहेन। शुश्रूषमाणः- सेवमानः। समर्ये- समरे। कुत्सम्- ऋषिम्। आवः- अरक्षः। अस्मै- एतस्मै। आर्जुनेयाय- शुभ्राय। दीप्ताय। शिक्षन्- विद्यां यच्छन्। दासम्- उपक्षपयितारम्। शुष्णम्- शोषकम्। कुर्यवम्- कुमिश्रकम्। अरन्धयः- वशमानयः ॥२॥

त्वं धृष्णो धृषता वीतहव्यं प्रावो विश्वाभिरूतिभिः सुदासम्।

प्र पौरुकुत्सिं त्रसदस्युमावः क्षेत्रसाता वृत्रहत्येषु पूरुम् ॥ ७.०१९.०३

त्वम्। धृष्णो- शत्रुधर्षक। धृषता- शत्रुधर्षणशक्त्या। विश्वाभिः- सर्वाभिः। ऊतिभिः- रक्षाशक्तिभिः। सुदासम्- शोभनदायकम्। वीतहव्यम्- दत्तहविष्कम्। प्रावः- प्रकर्षेण अरक्षः। क्षेत्रसाते- भूमिकालाभे। वृत्रहत्येषु- आवरणबाधनेषु। पूरुम्- पूरकम्। पौरुकुत्सिम्- प्रभूतवृत्रकृन्तनसमर्थम्। त्रसदस्युम्- दस्युभीषणं वीरम्। प्र- प्रकर्षेण। आवः- ररक्षिथ ॥३॥

त्वं नृभिर्नृमणो देववीतौ भूरीणि वृत्रा हर्यश्च हंसि।

त्वं नि दस्युं चुमुरि धुनिं चास्वापयो दभीतये सुहन्तु ॥ ७.०१९.०४

त्वम् । नृभिः- मनुष्यैः । नृमणः- मनुष्यहितः । देववीतौ- दिव्यानुभूतौ । भूरीणि- बहूनि । वृत्रा-
आवरणानि । हर्यश्च- प्राणतुरगसम्पन्न । हंसि- नाशितवानसि । दभीतये- हिंसनाय प्रवृत्तेन ।
सुहन्तु- सुष्ठु हननशीलेन वज्रेण । त्वम् । दस्युम्- स्तेनम् । चुमुरिम्- महावक्रयुक्तमिति दयानन्दः ।
अदनशीलमिति भावः । धुनिम्- कम्पयन्तम् । च । नि- नितराम् । अस्वापयः ॥४॥

तव च्यौत्नानि वज्रहस्त तानि नव यत्पुरो नवतिं च सद्यः ।

निवेशने शततमाविवेधीरहं वृत्रं नमुचिमुताहन् ॥ ७.०१९.०५

यत्- यदा । नव नवतिम्- प्रभूतानि । पुरः- बन्धनानि । च । सद्यः- क्षणेन । विदारितवान् । तदा ।
तव- ते । वज्रहस्त- वज्रपाणे । तानि । च्यौत्नानि- बलानि कीर्तितव्यानि । निवेशने- प्रविश्य
जयप्राप्त्यै । शततमा- शततमं बन्धनं पुरम् । अविवेधीः- व्याप्नोः । वृत्रम्- आवरणम् । च । अहन्-
नाशितवान् । नमुचिम्- न मुञ्चन्तम् । उत- अपि च । अहन्- नाशितवान् ॥५॥

सना ता त इन्द्र भोजनानि रातहव्याय दाशुषे सुदासे ।

वृष्णे ते हरी वृषणा युनज्मि व्यन्तु ब्रह्माणि पुरुशाक वाजम् ॥ ७.०१९.०६

इन्द्र- परमेश्वर । ते- तव । ता- ते । भोजनानि- भोगाः । रातहव्याय- दत्तहविष्काय । दाशुषे-
दात्रे । सुदासे- सुदायकाय । सना- सनातनाः । पुरुशाक- बहुकर्मन् । वृष्णे- वर्षकाय । ते- तुभ्यम् ।
वृषणा- वर्षकौ । हरी- प्राणतुरगौ । युनज्मि- योजयामि । ब्रह्माणि- अस्मदीयमन्त्रा उपासना वा ।
वाजम्- बलिनं त्वाम् । व्यन्तु- विशेषेण अभिगच्छन्तु ॥६॥

मा ते अस्यां सहसावन्परिष्ठावघाय भूम हरिवः परादै ।

त्रायस्व नोऽवृकेभिर्वरूथैस्तव प्रियासः सूरिषु स्याम ॥ ७.०१९.०७

सहसावन्- शक्तिमन् । हरिवः- प्राणतुरगसम्पन्न । ते- तव । अस्याम्- एतस्याम् । परिष्ठौ-
सदेषणायाम् । परादै- परादानाय । अघाय- पापाय । मा । भूम- भवेम । अवृकेभिः- अक्रूरैः ।
वरूथैः- श्रेष्ठैः । नः- अस्मान् । त्रायस्व- रक्ष । सूरिषु- ज्ञानिषु । तव- ते । प्रियासः- प्रियाः ।
स्याम- भवेम ॥७॥

प्रियास इत्तै मघवन्नभिष्टौ नरौ मदेम शरणे सखायः।

नि तुर्वशं नि याद्वं शिशीह्यतिथिग्वाय शंस्यं करिष्यन् ॥ ७.०१९.०८

मघवन्- इन्द्र । ते- तव । अभिष्टौ- अभ्येषणे । नरः- मनुष्या वयम् । सखायः- त्वन्मित्रभूताः ।

प्रियासः- प्रियाः । तव शरणे । मदेम- तुष्येम । अतिथिग्वाय- अतिथिपूजकायोपासकाय । शंस्यम्- कीर्तिम् । करिष्यन्- कुर्वन् । तुर्वशं याद्वम्- त्वरमाणं मानुषम् । नि शिशीहि- तीक्ष्णीकुरु ॥८॥

सद्यश्चिन्तु ते मघवन्नभिष्टौ नरः शंसन्त्युक्थशासं उक्था।

ये ते हवेभिर्वि पणीरंदाशन्नस्मान्वृणीष्व युज्याय तस्मै ॥ ७.०१९.०९

सद्यः- क्षणेन । चित्- एव । नु- क्षिप्रम् । मघवन्- इन्द्र । ते- तव । अभिष्टौ- अभ्येषणे ।

उक्थशासः- मन्त्रविदः । नरः- मनुष्याः । उक्था- मन्त्रान् । शंसन्ति- वदन्ति । ये । ते- तव ।

हवेभिः- आह्वानैः । पणीन्- लोभिनः । वि- विशेषेण । अदाशन्- अयच्छन् । तानस्मान् । तस्मै- अमुष्मै । युज्याय- सन्धये । वृणीष्व- वरणं कुरु ॥९॥

एते स्तोमा नरां नृतम तुभ्यमस्मद्यञ्चो ददतो मघानि।

तेषामिन्द्र वृत्रहत्ये शिवो भूः सखा च शूरोऽविता च नृणाम् ॥ ७.०१९.१०

नृतम- अतिशयेन नेतः । तुभ्यम्- ते । नराम्- नृणाम् । एते- इमे । स्तोमाः- मन्त्राः । अस्मद्यञ्चः-

अस्मदभिमुखाः । मघानि- सम्पदः । ददतः- यच्छन्ति । तेषाम् । इन्द्र- परमेश्वर । वृत्रहत्ये-

आवरणबाधने । शिवः- मङ्गलः । भूः- भव । सखा- मित्रभूतः । च । शूरः- समर्थः । च । नृणाम्-

मनुष्याणाम् । अविता- रक्षिता च भव ॥१०॥

नू इन्द्र शूर स्तवमान ऊती ब्रह्मजूतस्तन्वा वावृधस्व।

उप नो वाजान्मिमीह्युप स्तीन्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७.०१९.११

इन्द्र- परमेश्वर । शूर- समर्थ । स्तवमानः- स्तुतः सन् । ऊती- रक्षया । ब्रह्मजूतः- मन्त्रप्रेरित
उपासनप्रेरितो वा । तन्वा- स्वदेहेन । नु- क्षिप्रम् । ववृधस्व- वर्धस्व । नः- अस्मभ्यम् । वाजान्-
अन्नानि । स्तीन्- गृहान् । च । उप मिमीहि- यच्छेति भावः । यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥११॥

Dr. Rangraji